

7. Imigrace, integrace a balkanizace

Angličtina používá slovo *alien* pro označení toho, kdo pochází z jiného státu a je cizím státním příslušníkem – je to někdo jiný, někdo „cizí“. V italštině se užívá výrazu „cizinec“, a také italská sémantika rozšiřuje význam o „cizost“, „přicházející zvenku“. Od tuzemských „odlišných lidí“, na něž jsme zvyklí, se tedy přistěhovalec liší, protože představuje *odlišnosti přicházející zvenčí* (a je tudíž „divný a cizí“). V očích společnosti, která ho přijímá, ztělesňuje takový přistěhovalec jakýsi návdavek odlišností, a tím i přemíru jinakosti.

Tento návdavek odlišností (v množném čísle) lze zjednodušeně rozčlenit do čtyř skupin: na odlišnosti týkající se jazyka, zvyklostí, náboženského vyznání nebo etnika. Jinými slovy, cizího příslušníka považujeme za odlišného buď proto, že mluví jiným jazykem (a možná ani nemluví tím naším), nebo protože se liší zvyklostmi a tradicemi své původní země, nebo také proto, že vyznává jinou víru (ne však ve smyslu dnes již slabého kontrastu mezi vírou katolickou a protestantskou, nýbrž ve smyslu silného kontrastu mezi křesťanstvím a islámem), a konečně i proto, že může pocházet z odlišného etnika (černého, arabského atd.). První dvě odlišnosti jsou výrazně jiné než druhé dvě. Ty první dvě totiž představují odlišnosti překonatelné (pokud je chceme překonat), zatímco ty druhé dvě nastolují problém zásadní odlišnosti.

Z toho plyne, že imigrační politika, která hází všechno do jednoho pytle a neumí či nechce rozlišovat mezi různými odlišnostmi, je chybná a odsouzená k neúspěchu. Musíme si totiž položit tři otázky. První zní: *koho* máme integrovat? Druhá zní: *jak* ho máme integrovat? A nakonec se také musíme zeptat: *proč* ho máme integrovat? Má vůbec smysl vytknout si za cíl toto řešení, když ho multikulturalismus atakuje a „ti, co se mají integrovat“, odmítají?

Začneme tedy první otázkou: *koho* máme integrovat? A pak také *s kým* ho máme integrovat? Ve Spojených státech šlo převážně o integraci národnostní a rasovou. V Evropě se ale až donedávna jednalo o třídní integraci bohatých a chudých. Ta se také stala námětem a ústředním problémem proslulého spisu *Citizenship and Social Class* T. H. Marshalla z roku 1949. Autor se v něm zabýval integrací „rovného“ statusu občana s nerovností, již vyjadřoval systém společenských tříd a produkoval trh. Politicko-právní rovnost navrhl Marshall doplnit rovností sociální, kterou by zabezpečovala právě ekonomicko-sociální práva. Nemá smysl zde diskutovat o historické posloupnosti těchto práv, tj. v jakém pořadí se historicky prosazují (je to trochu zamotané); každopádně nepřestává platit, že bez politických práv se práva sociální ocitají v ohrožení. Marshallův spis poté zdůrazňuje, že Evropa sice má za sebou zkušenost s dobyteli, ale že až do doby před několika desetiletími nikdy nemusela řešit problém integrace nových přistěhovalců, kteří jsou skutečně „cizí“.²⁷

Po celá dvě staletí Evropa vyvážela emigranty a nedovážela imigranty. K vývozu vedlo to, že se urychlil demografický růst a Evropanům se nabízel volný a přívětivý prostor Nového světa. Dnes zato Evropa dováží imigranty. Nedováží je ovšem proto, že by byla nedostatečně osídlena. Částečně je dováží proto, že Evropané zbohatli a ani evropští chudí už nejsou ochotni přijmout jakoukoli práci. Odmítají práce ponížující, degradující a částečně i práce těžké. Jelikož je nezaměstnanost v Evropě už po nějaký čas dva- až čtyřikrát vyšší než ve Spojených státech, není tvrzení, že je tu přítomnost *Gastarbeiters* nezbytná, objektivně pravdivé. Ve skutečnosti je jeho přítomnost nezbytná proto, že dávky v nezaměstnanosti umožňují Evropanům žít bez práce. Přesto se nedá po-

chybovat o tom, že je Evropa obléhána a že nyní přijímá přistěhovalce především proto, že je nedokáže zastavit. A zastavit je nedokáže, neboť onen příval neustále roste. Potřebujeme tedy pochopit, co ten příval způsobuje a proč ho posilují především země tzv. „třetího světa“.

Příčina rostoucího tlaku afro-arabského světa na Evropu nespočívá v samotné chudobě. Afrika je odjakživa chudá, ba velice chudá; také Střední východ dlouhodobě patří k územím vyznačujícím se vysokou mírou chudoby (s výjimkou několika majitelů kont). Chudoba tudíž představuje jakousi konstantu. Na jejím zhoršení má největší podíl demografická exploze (kterou umíněně a nezodpovědně propaguje katolická církev). Onou proměnnou, jež nejvíce přispívá k růstu imigračního přívalu, je tedy přelidnění. Mnohdy nám ovšem uniká, že další proměnnou také tvoří rozklad zemědělské společnosti. Kdo žije na určité půdě, ten také žije z ní; nikdy není nezaměstnaný. Nezaměstnanost a ji provázající neutišitelný hlad jsou typické pro městské aglomerace. Když zemědělec přesídlí do města, ztrácí svou „přirozenou“ potravu a musí navíc čelit peněžitým výdajům, jež dříve neměl (za bydlení a služby). Tak se stává „chátrou“, zoufalcem zapleteným do smrtelných tenat (sám se do nich nevědomky lapil); aby člověk vůbec přežil, musí uprchnout. Tato smrtelná osidla se bohužel nejvíce šíří právě v chudobném třetím světě.

Migrační proudy, které dotírají na Evropu, čerpají tedy posily ze tří zdrojů: prvním z nich jsou lidé v minulosti nehybní (zemědělské národy); tím druhým je skupina urbanizovaných lidí, kteří ve městech umírají hladem, a ten třetí pochopitelně tvoří nadměrný počet novorozenců, jejichž život zachránila lékařská věda, aniž by ovšem kontrolovala jejich početí. Nesmíme si tedy dělat iluze. Přijetím imigrantů

se problém nemůže vyřešit ani zmenšit. Tlak imigrantů totiž není konjunkturální ani cyklický. Ti, kteří již do hostitelské země vstoupili, nijak nesnižují počet žadatelů o vstup; když už, tak způsobují jeho další růst. Kdo vstupuje dovnitř, neredukuje celkový počet těch, kteří zůstávají venku – ten se totiž zvětšuje v každém případě. Zabrání snad povodni v řekách to, že budeme pít říční vodu? Nikoli. Stejně tak nelze zastavit příliv imigrantů tím, že jim umožníme vstup do země.

Přejdeme k naší druhé otázce: *jak* máme integrovat? Připusťme, že vytyčeným cílem navzdory námitkám multikulturalistů zůstává integrace. Jak jí tedy dosáhneme? Prostoduchým mužům i ženám, kteří se na vysokých postech tímto problémem zabývají, připadá jeho řešení evidentní: imigrant musí být proměněn v občana, musí mu tedy být „uděleno občanství“. Prostoduché ženy (zdůrazňuji je, neboť jsou početnější než prostoduchí muži) se domnívají, že občanství má integrační charakter, a že tudíž k integraci postačí „přeměňovat v občany“. Opravdu tomu tak je? Bohužel ne. Je tomu tak někdy, mnohdy tomu ale tak není. Proto je politika udělování občanství všem bez rozdílu nejen předurčena k neúspěchu, ale je to též politika, která se domnívá, že řeší problémy, a přitom zvětšuje jejich závažnost a výbušnost.

Způsob integrace očividně závisí na tom, *kdo* je integrován. Je totiž zcela zjevné, že jedná-li se o imigranty nejrůznějších typů, nemůže být jejich integrace prováděna podle téže receptury. Už dříve jsem zavedl rozlišení mezi čtyřmi druhy imigrantů. Vyjdeme-li z oné typologie, můžeme si položit otázku: Je možné, aby byl imigrant třetího nebo čtvrtého typu (odlišný z hlediska náboženského či etnického) integrován stejným způsobem jako imigrant prvního nebo dru-

hého typu (tedy lišící se pouze jazykem a tradicí)? Ne, není to možné. Připomínám, že pokud imigrant přísluší k fideistické nebo teokratické kultuře, v níž není občanský stát odloučen od státu náboženského a v níž věřící vstřebává občana, ona nemožnost se ještě posiluje. V západních zřízeních je člověk občanem po předcích, podle zákona *ius sanguinis* (obvykle ve starých zemích) nebo ze zákona *ius soli*, tj. podle místa narození (obvykle v novějších zemích postavených na imigraci). Islámské zřízení však přiznává plnohodnotné občanství (*optimo iure*) pouze věřícímu a s tímto občanstvím se současně úzce pojí podřízenost koránu.

Potíž je v tom, že integrace probíhá tehdy (a výhradně tehdy), jestliže ji přijímají a považují za žádoucí ti, kteří jsou integrováni. Není-li tomu tak, pak integrace neprobíhá. K integraci dochází u „osob integrovatelných“²⁸, a občanství poskytnuté neintegrovatelným imigrantům tudíž nevede k integraci, nýbrž k dezintegraci – tak zní banální pravda. Jak výstižně podotýká Gian Enrico Rusconi (1996, s. 21), „být občanem neznamena jen požívat statků v podobě subjektivních práv, ale také zavázat se k tomu, že se budu podílet na jejich tvorbě“. V tom to vězí. Učiníme-li občana z někoho, kdo si přivlastňuje statky v podobě subjektivních práv, leč necítí se na oplátku povinován přispívat k jejich tvorbě, stvoříme onoho diferencovaného občana, který bude pluralitní obec balkanizovat.

Někdo může namítnout, že tohle je pouhá teorie. Obávám se však, že je to i praxe; fakta tomu totiž nasvědčují. Tavicí kotlík (*melting pot*, viz výše: I, 7) přestal fungovat dokonce i ve Spojených státech, tedy na své ideální půdě.²⁹ Američtí černoši se liší od afrických černochů; jsou to skuteční Američané, kteří mluví „americkou“ řečí. A přece i jejich integrace zařadila zpětný chod. Zpátky se obrací také in-

tegrace „hispánských“ imigrantů z Jižní Ameriky. Jejich případ by se měl podobat případu dřívějších italských přistěhovalců. Zatímco Italové se ale dokonale integrovali, překvapení tkví v tom, že Hispánci dnes integraci odolávají a na místech své největší koncentrace hlasují pro své pokrevní příbuzné a daří se jim je zvolit. Hispánci tak dnes tvoří kompaktní klientely, které se mimo jiné dožadují vlastní jazykové a kulturní nedotknutelnosti.

Jestliže to takhle vypadá v (relativně) jednoduchých případech, představte si, jak tomu asi je v případech složitějších. Zatímco všichni američtí černoši jsou zpravidla křesťané, nejsou jimi ti černoši, kteří se vylodují v Itálii a ve Francii. Jejich rodným jazykem není jazyk „bílé země“ jako v případě amerických černochů. Také etnické a kulturní rozdíly jsou nekonečně větší u černochoa připlouvajícího z Afriky než u černošské populace, která už dvě stě let žije v Americe.

Pokud tedy *melting pot* i ve svých ideálních podmínkách funguje stále hůře, jak by potom mohl fungovat v Evropě? Však tu taky nefunguje. Typickou evropskou zemí, kde se dá získat „snadné občanství“, je Francie. Protože existují země, které svým občanům zakazují dvojité občanství, neprojevíly se dosud devastující následky této „snadnosti“. Z téhož důvodu zůstává procento Severoafričanů, kteří se po francouzštují, relativně nízké. A právě tato (šťastná) okolnost udržela na tolerovatelné úrovni (kolem patnácti procent) xenofobní hlasy odevzdané Le Penovi.³⁰ Velká Británie je jiný případ, neboť její „brána dokořán“ má svůj původ v *Commonwealthu*. Aby však onen otvor ucpala, ocitá se Velká Británie v paradoxní situaci: brání svým řekněme koloniálním občanům v přístupu do mateřské země. Británie také mnohem více zbrzdila (v roce 1981) britanizaci tím, že své

občanství uděluje pouze koloniálním potomkům své národnosti (těm, kdo byli Brity *ex ante*, po předcích). Z logického hlediska je to absurdní; Velké Británii jinak ovšem skutečně hrozí, že přijde o svou identitu. Pokud se týká Itálie, ta představuje patrně nejhloupější případ ze všech. Italskou imigrační politiku neurčují ani principy Francouzské revoluce, ani zátěž koloniálního dědictví. Vedle neschopnosti ji určuje především falešná představa o pomoci rozvojovým zemím, kterou mimořádně posilují v ní se slévající levicové a katolicko-populistické proudy.

Případy Francie a Itálie tedy patří k závažným, či potenciálně nejzávažnějším. Do obou zemí se dostávají přistěhovalci obtížněji zvládnutelní, jestliže je srovnáme s imigranty ze zemí *Commonwealthu*, kteří vyvíjejí tlak na Velkou Británii. Zkušenost praví, že přistěhovalec ze země stojící vně Evropské unie se přednostně včleňuje do uzavřených etnických struktur (vyhrazených jemu a jeho dětem) se vzájemnou výpomocí i obranou. Výhled je takový, že jakmile určitá komunita z třetího světa dosáhne kritického početního stavu, začne se dožadovat – multikulturalismus *iuvente* – práv na vlastní kulturně-náboženskou identitu a své domnělé utlačovatele (starousedlíky) nakonec vezme útokem.

Zkušenost tedy praví, že „udělování občanství“ se nerovná integraci. Mezi oběma činnostmi nevzniká žádný automatický vztah. Nám připadá jako nejpravděpodobnější, že udělení občanství dodá na síle i na váze různým uskupením „vzdoroobčanů“. Starosta z italského jihu, k jehož zvolení přispěl hlas mafie, jí nevyhnutelně dělá ústupky, i když se tváříme, jako bychom o tom nevěděli. Dá se odhadovat, že podobně tomu bude s komunitami africkými nebo islámskými, jestliže jejich členové získají hlasovací právo. Ono právo poslouží s veškerou pravděpodobností k tomu, že

se stanou na chodníku nedotknutelnými, prosadí své náboženské svátky (pátek), a snad dokonce i *čádor* pro ženy (tyto problémy nyní zmítají Francií), polygamií a ženskou obřízku.³¹

Když jsem před časem vznesl námitky proti italské imigrační politice i filozofii, z níž vychází, použil jsem některé z výše uvedených argumentů. Livia Turcová, nesmrtelná ministryně pro sociální záležitosti všech italských vlád levého středu, mi při obhajobě svého návrhu zákona o imigraci odpověděla, že „zkušenost z jiných zemí nám ukazuje, že politická diskriminace a segregace představují živnou půdu pro sociální napětí a revoltu“.³² Tato argumentace však zjevně nerozlišuje mezi cizinci-legálními rezidenty a cizinci ilegálními. První skupina vzdororeakci vedoucí od segregace k revoltě nepodněcuje. Podněcuje ji ovšem druhá skupina, a to proto, že existují lidé *bez papírů*, ačkoli by (legálně, v právním státě) existovat neměli. A v tom vězí problém. Chyby v tezi ministryně Turcové proto korigujeme správným tvrzením, podle něhož sociální napětí a revolty téměř nikdy nepůsobuje ten, kdo do země vstupuje legálně, nýbrž je způsobují či jitří ti, kteří do ní vstupují nelegálně. Dodejme, že ilegální vstup není v podstatě ošetřen ani následujícími hromadnými nápravnými opatřeními. Původní vadu to totiž neodstraní. A tak platí, že nekontrolovaná imigrace, která se vymyká vstupním předpisům i kontrolám, je nezbytně „imigrací špatnou“ (což pochopitelně neznamená, že by se skládala ze špatných osob).

Ministryně Turcová dále tvrdí: „symbolická hodnota hlasovacího práva mi při prevenci rasistických postojů připadá nesporná. Ledaže bychom chtěli předjímat demokracii, v níž zůstane jedna část trvale usídlené populace, vyznačující se skrovnými ekonomickými podmínkami, ... zbavena zá-

kladních práv na občanství, a tudíž vystavena různým formám sociálního přehlížení“. Je to nesporné? Já bych naopak řekl, že všechna citovaná tvrzení představují sled důsledků, které ovšem nevyplývají z jejich premis, a že jsou výchozí tvrzení zmatená nebo mylná. „Zabraňuje“ hlasovací právo rasistickým postojům? Když už, tak je tomu právě naopak. Je „ne-občan“ vystaven sociálnímu opovržení, protože je chudý? Skutečně ne. Pokud by tomu tak bylo, museli by být sociálnímu opovržení vystaveni také Asiaté, neboť byli téměř všichni při vstupu do země velice chudí. Ale není tomu tak. Dejme tomu, že by se ne-občanem opovrhovalo (pokud se jím vůbec opovrhuje) z jiných důvodů. Dokázalo by v takovém případě občanství zabránit opovržení? To skutečně nedává smysl.³³

Dosud jsem to sice dostatečně nezduřaznil, je však samo o sobě evidentní, že přistěhovalecký problém nevyvolává pouze kulturní vzdálenost (ve všeobecném smyslu slova) mezi populací přijímající a populací přijímanou, nýbrž také počet, tj. *množství* imigrantů. Cizí populace v rozmezí deseti procent může ještě představovat přijatelné množství, v rozsahu dvaceti procent už pravděpodobně ne, a pokud by dosáhla třiceti procent, je téměř jisté, že by narážela na silný odpor. Byl by takový odpor projevem „rasismu“? Připusťme, že ano (aniž bychom s tím souhlasili): pak ovšem tento rasismus zavinil ten, kdo ho vyvolal.

Pozastavme se u italského případu. Itálie je země bez „původních rasistů“, rasismus se v ní nikdy neujal. Italští Židé se během druhé světové války zařadili mezi hlavní aktéry hnutí odporu a možná že právě jejich skupina se v rámci diaspor nejvíce integrovala. Rasismus se v Itálii zrodil s fašismem a s ním také zanikl. Pokud by se opět vynořil, nestalo by se tak proto, že jsou Italové rasisté, ale protože rasismus jiných

v určitém okamžiku vždy vyvolá vzdororasistickou reakci. Dávejme si tedy pozor: skutečný rasista je ten, kdo rasismus vyvolává.